

Valóság és legenda a vallásos nevelésben.

A gyakorlati vallás-nevelés egyik fontos kérdése, hogy a tudományos felfogás következtében történeti valóságukat elvesztett keresztény legendákkal szemben a nevelő milyen álláspontot foglaljon el. Nyilvánvaló, hogy nemcsak az egész Bethlehem járás, a csillagos ég alatt énekelő angyalokkal, pásztorokkal, a három keleti bölccsel, hanem Jézus életének az evangéliumokban megőrzött számos egyéb mozzanata is nem megtörtént valóság, hanem legenda; azonban ezt még az unitáriusok által használt elemi iskolai vallástanítási könyvek sem árulják el; ellenkezőleg, szándékosan azt a látszatot keltik, mintha azok az elbeszélések a valóságban is megtörténtek volna.

A nevelés egyik alapelve, amihez a vallásos nevelésnek százszor inkább alkalmazkodnia kellene, mint bármely más nevelésnek: az *őszinteség*. A gyermeknek nem szabad olyant mondani, amiről akár az elmondás idejében, akár később nyilvánvalóan megállapíthatja, hogy nem igaz. A legfejlettebb nevelés még a gólya-mesékkel is szakít; még kevésbé engedi meg, hogy a nevelő egyéb kérdésekről állítson valótlanúságot.

Hogyan tanítsuk akkor például a Jézus életét a 8—10 éves, vagy ennél még fiatalabb gyermekeknek?

A legkézenfekvőbb megoldás az volna, hogy — ami az unitárius felfogásnak is különben egyik sarkalatos tétele — a gyermekek elé a *történeti Jézust* állítsuk. Csillogtassuk meg a gyermekek előtt egy csodálatos ember életének tükördarabjait. Beszéljünk a názáreti mezőkről, a Názáretben született ács-gyermek csendesen induló életéről, amelyről harminc éves koráig bizony keveset tudunk. Akkor nagy lépésre szánja el magát. A nyugodt, biztos életet maga mögött hagyja; prófétává válik. És kövessük őt utján egészen kinos vértanu haláláig, méltatva tanításai értékét, jellemének mélységét. Ki mondja, hogy a történeti Jézus, a legen-

dák csillogása nélkül is nem volna elég ember ahhoz, hogy megfogja még a fesledező gyermek lelkét is?

És mégis — valami nagyon hiányoznék ebből az evangéliumból!

Éppen az hiányoznék, ami a gyermek legdrágább kincse: a mese. Az, ami az emberiség gyermekkorának is természetes szülötte: a képzelet ragyogó bősége, szabad csapongása.

A mesét nem szabad a gyermektől elrabolni. Meséből sohasem lehet eleget adni.

Csak éppen úgy kell adni a mesét, mint — mesét. Ez a nevelés titka.

Ha a kacsalábos forgóvár, a parazsat evő táltos, a hétmért-földet lépő óriás meséiről a mesélő azt állítaná, hogy azok valóságok, mint a patak folyása, a bárányok bégetése és a szomszéd két lova, nemcsak a mese csillogását rontaná meg, de a gyermek lelkét is, mert ő azt többé nem égő szemekkel, de kétkedéssel, a becsapottság érzésével várná minörökké.

A gyermek ösztönösen érzi, mi a mese és mi a valóság. Beteges tünet az, amikor azt összezavarja. Miért ne lehetne a Jézus életét is úgy adni, mint minden mást, ami a gyermekhez jut: meséül a mesét és valóságnak a valóságot!?

Téved az, aki mindent mesének, vagy mindent valóságnak akar tanítani. A Szent László király életének történelmileg igazolt adatai mellett, ha a Szent László-mondákat is elmeséljük a gyermekeknek, mint amilyen például a Torda Hasadék kettévállásának mondája, nem okoztunk a gyermeknek semmi nehézséget, mert az világosan érzi, mit lehet valóságnak elfogadni és mi a legenda. Így megmentjük a nevelés őszinteségét és a csodálatosan szép Jézus legendákat is.

Más szóval: az *egész igazságot*.

Mert a legendákképpen vett legendák éppen annyira részei az igazságnak, mint az észszerűen megfogalmazott elméletek.

Ha a legendákat történeti valóságok gyanánt tanítjuk, hamisítunk. Ha azok tanítását elmellőzzük: megszegényítjük az igazságot. Ellenben a képletes és lélektani jelentésükben fölfogott legendák a művészi átélés eszközeivel gyakran közelebb visznek bennünket a valósághoz, mint a látható, kézzelfogható jelenségek pontos leírása s így ezzel a nevelési módszerrel, amely mind a

kettőt magában foglalja, anélkül, hogy azokat egymással ellentétbe hozná, bizonyára nagyobb sikert tudunk elérni, mint bármelyikkel külön.

Alább mintául leközlöm a Jézus élete tanításának bevezető részét, ahogy azt én 8—10 éves gyermekeknek tanítom.

Jézus születése.

Jártatok-e olyan faluban, amelyben mind zsidók laknak? Alig hiszem, hogy jártatok volna. A mi országunkban a zsidók szétszórtan élnek városokban és falvakon; de ezelőtt több, mint kétezer esztendővel a zsidóknak is volt országuk, ahol ők művelték a földet, ők nevelték az állatokat s még az ácsok és a köművesek is mind, de mind zsidók voltak. S nem is volt olyan utolsó ország a zsidóknak országa; ellenkezőleg, híres volt, még ha kicsi is volt. Királyai is éltek, nevezetes, nagy királyai; a zsidó nép maga pedig olyan kiváló volt, hogy ami könyvet irtak viselt dolgaikról, azokat szerte a világon még most is olvassák az emberek.

Az a nagy könyv, a biblia, amit minden vasárnap ott láttok a templomban, a szószéken, mind azt írja le, hogy mi mindent vittek végbe, milyen nevezetes embereik éltek a zsidóknak.

A sok nevezetes ember között azonban egy sem volt nagyobb, mint a názareti Jézus, akinek életéről és haláláról tinektek sok érdekes és épületes dolgot akarok elmesélni.

Ez a Jézus Názáretben született. Názáreth földje köves és sziklás, de József — így hívták a Jézus apját — nem földműveléssel, hanem ács-mesterséggel foglalkozott. Volt egy kis műhelye s abban készített fából mindenféle szükséges holmit, amiért neki az emberek a legtöbbször nem pénzzel, hanem gabonával, ruhaneművel s egyéb szükséges dologgal fizettek, amit ők maguk termeltek, vagy készítettek.

A Jézus édes anyját Máriának hívták. Bizony jó volna, ha minden édesanya olyan szerető, gondos anya volna, mint amilyen Mária volt az ő első szülött fiához, a kicsi Jézushoz. Ugy ápolta, úgy nevelte, úgy ügyelte őt, mint a kertész az ő legkedvesebb virágát. Ugy nőtt, fejlődött a kis Jézus testében, lelkében, Isten és emberek előtt való kedvességben.

A bethlehemi jászol.

Nem hiába nevelte Mária olyan féltő gonddal az ő kicsi fiát, Jézust, hires, nagy ember is lett belőle, akiről az egész világ beszélt. Annyit beszéltek, akkora szeretettel hallgatták az ő életének történetét az emberek, hogy a végén, észre sem vették, még meg is toldották a szép történeteket. Csodálatos dolgokat találtak ki róla, mint a tündérr királyfiról, akiről minden öreg ember hetvenhét mesét tud; s a végén már senkisé sem mondhatta meg, hogy mi a valóság és mi a mese.

A születéséről is kitaláltak egy szép legendát. Figyeljete csak ide, még a lélekzeteteket is tartsátok vissza, amíg elmondom; olyan csodálatosan szép ez a mese.

Parancsot küldött a római császár, a hires Augusztus, birodalma minden tartományába, az egyik tengertől a másik tengerig, hogy a föld minden lakóját írják össze. Hadd tudja meg, hány ember féli az ő hatalmát! A kis Zsidóországba is eljutott a parancs. Nosza, lett sürgés-forgás, lótás-futás, költözködés az egész országban! Asszonyok utra valót csomagoltak, férfiak szamarakat nyergeltek, hogy mindenki oda utazzon. ott irathassa össze magát, ahonnan a családja származott.

A názárethi ácsmesternek, Józsefnek, Bethlehembe kellett mennie, mert az ő családja, a hires Dávid-család, amelyből királyok is születtek, abból a távoli városkából származott. Fialat feleségét, Máriát, féltő gonddal ültette a szamar hátára s négy napig rótták az utat hegyen föl, hegyen le, amíg egy este, holdvilágos, csillagos este, Bethlehembe megérkeztek.

Egyik háztól a másikig jártak, egyik vendégfogadó után a másikba kopogtattak be: éjjeli szállást csak nem kaptak sehol. Tele volt a város messziről jött vendégekkel. A végén is mit tehetett egyebet szegény József? Hideg éjszakában kinn csak nem hálhattak; bekérezett egy istállóba a városka szélén. S puha szalmán, kérőző állatok teste melegében, ott adott életet Mária az ő elsőszülött fiának, a kicsi Jézusnak.

Jászolba fektette, altatta, etette drága szép Mária az ő kedves fiát, a kicsi Jézuskát.

Nagy fényesség támadott a kicsi Jézus feje körül. Nem is fért el ez a nagy fényesség a kicsi istállóban. Kirepült az ajtó

hasadékan, nekifutott a nagy pusztaságnak, ahol pásztorok csendesen nyájukat őrizték.

A pásztorok igen megrémültek a nagy fényesség láttán. De ekkor hirtelen szózat hallatszott:

„Ne féljete!
Ime, nagy örömet hirdetek néktek,
mely az egész népnek öröme lesz!
Ma született a Megváltó
Dávid városában!”

S angyalok serege jelent meg előttük, akik ezt énekelték:

„Dicsőség a magasságban Istennek!
A földön békesség!
S az emberek közt jóakarát!”

A pásztorok hívást sem vártak. Bundáikat nyakukba vetették; sebesen megindultak a város felé. Megtalálták az istállót, megtalálták Mária-t is, a gyermek Jézussal. Ottan leborultak, a földre borultak s úgy dicsőítették az Istent, aki nekik s az egész világnak bűneiktől, gonoszágaiktól szabadítót küldött.

A keleti bölcsek.

De még tovább is tart ez a szép mese. Hallgassátok csak meg, figyeljetek ide:

Csillag jelent meg az égen, gyönyörű csillag, amikor Jézus megszületett. Meglátta a szép csillagot három napkeleti bölcs. Tanakodni kezdetek:

— Mit jelenthet ez a szép csillag; vajjon mit jelenthet?

Addig gondolkoztak, addig vizsgálgatták a régi könyveket, amíg kitalálták:

— Megszületett a zsidók új királya, aki az egész világnak is megváltója lesz.

Nosza, felkerekedett a három napkeleti bölcs. Megrakták tevéiket drága ajándékokkal. Elindultak nyomban Zsidóország felé.

Hát a csillag szépen ott megyen előttük, mutatja az utat éjjel is, nappal is.

Mentek, mendégéltek napokig, hetekig. Egy nap megérkeztek szép Jeruzsálembé, zsidók városába.

Meghallotta jöttüket Heródes, a zsidók királya. Maga elé hívatta a három napkeleti bölcsét:

— Mi járatban vagytok, napkeleti bölcsek ?

— Megszületett a zsidók új királya, aki az egész világnak is megváltója lesz. Hozzá igyekszünk, hogy neki tisztességet tegyünk.

No, ezt éppen jó helyt mondották a napkeleti bölcsek. Új királyról szoltak a régi királynak! Meg is haragudott, meg is zavarodott nyomban Heródes, a zsidók királya. De nem mutatta rettentő haragját, mert titkon már tudta, hogy mit cselekedjék.

Magához hívatta az írások tudóit:

— Írások tudói, mondjátok meg nekem, hol kell megszületnie a zsidók új királyának, aki az egész világnak is megváltója lesz ?

Az írások tudói nyomban megmondották:

— A judeai Bethlehemben.

Mondotta erre Heródes:

— Menjetek csak békességgel ti, napkeleti bölcsek. Hanem visszajövet el ne mulasszátok énhozzám betérni. Én is hadd tudjam meg, ki az az új király; hadd mehessek én is tiszteletet tenni.

Megköszönte szépen a három napkeleti bölcs a királynak irántuk tanusított jóságát. S már indultak is tovább a fejedelmi Betlehembe, hogy megkeressék a világ megváltóját.

Hát a csillag most is ott megyen előttük, mutatja az út. Hegyen föl, völgyön le, Bethlehem széléig, öreg, kőből rakott istálló házáig.

Ott aztán megállott.

Bement a három bölcs:

— Üdvözlégy zsidóknak ujszülött királya!

Hát a kicsi Jézus mosolyog, mint gyermek . . .

Aztán kirakták, amennyi drága ajándékot csak hoztak, aranyat, tömjént, mirrhát, mind kirakták a kicsi Jézus elé. S ahogy jöttek, már mentek is, vissza hazájukba, vissza napkeletre.

De úgy megszerették azt a jászolköntösben kedvesen mosolygó kicsi Jézust, hogy Heródes minden kincséért sem mentek volna vissza Jeruzsálembé, őhozzá betérni, amit láttak és hallottak: mindent elmondani.

Még valami gonoszat forral az a vén király a kicsi Jézus ellen.

Más úton tértek vissza hazájukba.

Ezer gyermek halála Bethlehemben.

Hallgassátok csak meg a mesének végét:

Csak még most haragudott meg igazán Heródes, a zsidók királya! Amikor megtudta, hogy a három napkeleti bölcs kiját-szotta őt és más úton tért vissza a hazájába, hívatta mindjárt a katonák kapitányát:

— Amennyi kétévesnél kisebb fiugyermeket találtok Beth-lehem környékén, egynek se kegyelmezzetek!

Nem állhatta meg a katonák kapitánya, hogy meg ne kér-dezze:

— Felséges királyom, egy életem, egy halálom, de már még sem állhatom meg, hogy meg ne kérdezzem: mivégre kell nekünk azt a sok ártatlan kisdedet elpusztitanunk?

Felelte a zsidók királya:

— Katonák kapitánya, te még nem hallottad volna, hogy megszületett a világ megváltója, a zsidók újszülött királya, aki-hez napkeletről bölcsök jöttek tisztességet tenni? S vajjon nem én vagyok a király, aki ellen ez a kis gyermek pártot ütni készül?

A gonosz Heródes inkább ezer ártatlan kisgyermeket kész volt megöletni, mintsem elveszítse díszes koronáját, gazdag király-ságát!

S mentek a katonák, mentek nagy sietve Bethlehem váro-sába, királynak szörnyű parancsára ezer kisgyermeket kard élére hányni.

De nem úgy történt minden, ahogy azt Heródes szerette volna.

József rosszat álmódott ez éjjel s reggelre kelve, számár-háton Máriával és a gyermek Jézussal együtt Egyiptomba me-nekült.

Kardélre hánytak a katonák minden két évesnél kisebb gyermeket Bethlehemben s Bethlehem környékén. Vér festette a bölcsőket, vér festette az utcákat. Sirtak az anyák, jajveszékelt az egész város. A gonosz Heródest átkozta minden édesanya.

De a kicsi Jézus nem volt akkor már Bethlehemben.

Gondos szökéssel ő akkor már messze járt, számárháton pusztaság közepén, utban Egyiptom felé.

Csak akkor tértek vissza hazájukba, amikor már híre járt, hogy meghalt Heródes, a zsidók kegyetlen királya.

Jézus gyermekkora.

Ugye, milyen szép legendák keltek szárnyra a Jézus születéséről? Olyan szépek, hogy örömet el is hinnők őket, ha nem tudnók, hogy nincsenek angyalok, égen járó csillagok sincsenek. Csak egy van: szeretet és rajongás Jézus iránt, amiből ezek a kedves mesék megszülettek.

Az igazság az, hogy Jézus is csak úgy született meg, mint a többi szegény gyermek. Csak éppen talán egy kicsit okosabb volt, a szive telibb volt szeretettel, az arca több komolyságot árult el. S mikor az értelme már annyira fejlődött, hogy tudásra megszomjazott, talán hamarabb kérte meg az apját, mint a többi gyermekek:

— Édes apám, taníttasson meg engem írni és olvasni.

Abban az időben nem voltak iskolák, ahova a gyermekeket be lehetett volna adni taníttatni. József tehát elment egy fehérszakállas írástudóhoz és illően megalkudott vele. Igért neki egy kecskét, ha a fiát megtanítja írni és olvasni.

A fehérszakállas írástudó aztán nem várta, hogy a kecske megvénüljön, hanem elővette a könyvtekercseket — abban az időben olyanok voltak a könyvek, mint ma egy vég vászon, föl kellett tekerni őket — s nekilátott a tanításnak. Jézussal sok baja nem volt; fogott a gyermek esze, mint az éles kés. Csak akkor esett gondolkozóba az öreg ember, amikor Jézus előállott:

— Abból a nagy könyvből szeretnék olvasni, amit az imaházban olvasnak minden szombaton.

— Az a biblia — felelte az írástudó —, de abból neked még nem szabad olvasni.

— Miért nem szabad?

— Kicsi vagy te még ahhoz, azért nem szabad —, válaszolta az öreg írástudó s azt hitte, hogy ezzel a felelettel Jézus megelégszik. De Jézus annyi szép történetet hallott, amelyekről az édesapja azt mondta, hogy azok mind a bibliában vannak megírva, hogy addig nem nyugodott meg, amíg öreg tanítója el nem vitte őt egy nap a zsinagógába — így nevezték az imaházat zsidóul — s meg nem engedte, hogy a bibliába beletekintsen.

Azután minden szabad idejét ott töltötte Jézus a zsinagógában.

Kipirult arccal olvasgatta a régi nagy királyok és a régi nagy próféták történeteit. Maga sem tudta, kikre legyen büszkébb, a nagy királyokra-e, akik a zsidó nemzetet olyan hatalmassá és dicsőségessé tették, vagy pedig a prófétákra, ezekre a népet tanító, buzdító és ha kellett: korholó emberekre, akik még a királyok szemébe is megmondották az igazat, ha azok letértek a becsület és tisztesség utjáról.

Még nem tudta, hogy mi akarjon inkább lenni: király-e, aki a zsidó népet fölszabeditsa az idegen királyok rabságából, vagy pedig próféta, aki faluról-falura járván, tanítja az embereket az Isten törvényeire és szeretetére.¹

Balázs Ferenc.

¹ Ezen cikk irányával nem értünk egyet. De a kérdés nagy fontosságára való tekintettel, közreadjuk. A kérdés tárgyilagos tisztázása céljából hozzászólásokat szívesen fogadunk.

Szerk.

I M Á D S Á G.

*Uram, ne vedd el tőlem még a dalt:
Gyógyító balzsamát szenvedő magamnak,
Oh hagyd erejét lelkemben a dalnak!*

*Uram, ne vedd el tőlem még a dalt:
Szegény voltomnak egyetlenegy kincsét,
Dalolva nem érzem sorsom vasbilincset.*

*Uram, ne vedd el tőlem még a dalt:
A dal óvta szűzfehérnek lelkemet,
Uram, a dal tartotta szívemet Neked...*

*Uram, ne vedd el tőlem még a dalt:
Dalon át jószágod Magadhoz ölel...
S hatalmas Lényed érzem, mily közel.*

*Uram, ne vedd el tőlem még a dalt:
Oh hagyd a lelkem fürdeni a szépben,
Éljek a büntől örök messziségben.*

*Uram, ne vedd el tőlem még a dalt:
Segítsd királyi mezbe öltözni dalom...
Öltse lelkem szeretetbitorát,
Mely minden bántást királyin megbocsát.*

Ürmösi Károlyné.